

6 februari 2022

De wonderbare visvangst

Fontienkerk - Amersfoort

Voorganger: ds. Jurjen Zeilstra

Inleiding

Hoe hebben wij het terugdeinzen te verstaan dat wij zien bij Petrus vol ontzag bij het teken van de wonderbare visvangst? Het heilige fascineert, maar het doet mensen zich ook onwaardig voelen. Of hebben wij dit besef al vrijwel geheel verloren in een cultuur die van wonderen niet meer wil weten? Kunnen kinderen ons dit weer leren?

Thema: De wonderbare visvangst

Schriftlezing Oude Testament: Jesaja 6, 1-8

Schriftlezing brieven: 1 Korintiërs 15, 1-11

Schriftlezing Evangelie: Lucas 5, 1-11

Overdenking

Gemeente van Christus,
onze vissers beleven zware tijden. Een paar jaar geleden verloor een groot containerschip voor de kust van de Waddeneilanden een hele ris grote metalen containers, die nog steeds voor een deel op de zeebodem liggen en waarachter de netten kunnen blijven haken. De Noordzee wordt volgebouwd met windmolens en er zijn plannen daar allerlei kunstmatige eilandjes bij aan te

leggen. Ook zijn er ideeën over een nieuw groot vliegveld voor de kust, een Schiphol in zee. Sinds het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie verliet dreigen de Britse wateren gesloten te gaan worden voor Nederlandse vissersschepen. Tot overmaat van ramp verbood het Europees parlement, daartoe opgehitst door een jaloerse Franse visserslobby, de puls visserij, een geavanceerde energiezuinige techniek met elektrisch vissen, waarin Nederlandse vissers veel hebben geïnvesteerd. U begrijpt het, de vis wordt duur betaald, niet alleen vroeger, maar ook vandaag.

Vissers zijn wel wat gewend, maar dit gaat allemaal bij elkaar wel ver. Zij willen het liefst, samen met de natuur, met rust gelaten worden. Er is een unieke, bijna mystieke, band tussen de visser en de zee. Een visser school je zomaar even niet om. Er gaat een hele cultuur met het vissersleven gepaard. Het is al zo vaak gebeurd dat die cultuur werd bedreigd, denk aan de gevolgen die het voltooiën van de Afsluitdijk in 1932 heeft gehad voor Zuiderzeeplaatsen als Harderwijk en Elburg die tot dode stadjes vervielen. Denk aan het Deltaplan en de gevolgen voor de Zeeuwse wateren. Denk aan allerlei Europese regelgeving en quotering. Er is vandaag nog maar een kleine rest over van de ooit bloeiende Nederlandse visserij. Maar die kleine rest is vindingrijk en glipt iedere keer weer door tussen de mazen van het net, en soms van de wet. Vissers zijn creatief en de Nederlandse visserij behoort tot de modernste ter wereld. Toen er bij EenVandaag aan een visser werd gevraagd hoe hij nu weet waar hij moet vissen, antwoordde hij de wat mij betreft onvergetelijke zin: ‘Het is een kwestie van gevoel en dan gewoon proberen. En als het dan niet lukt, ergens anders proberen.’ Kijk, dat is taaie visserswijsheid. Zo houden die mensen dat vol. Daar kunnen wij in de kerk wat van leren.

Vissers kunnen wonderlijke vangsten doen. Vandaag lezen wij een bijbelverhaal over vissers die mensen leren vangen. Dat klinkt op het eerste gehoor niet zo fijn. Het is, denk ik, goed dat wij ons de ongunstige associaties realiseren. Bijbelse beeldspraak is niet altijd even subtiel en mensen worden vandaag niet graag met vissen vergeleken. Het is net als met een kudde schapen. Nóg zo’n bijbels beeld waarmee mensen vandaag niet graag worden vergeleken. Het is niet erg complimenteus om jezelf te horen beschrijven als een schaap of als een vis en dan al helemaal geen gevangen vis. Het beeld is toch van een tegenspartelende hoop die een zekere dood tegemoet gaat en meestal eindigt in de pan. Die primaire verbeelding moeten we voorbij voordat de metafoor van dit verhaal begint te spreken tot ons hart. Want in de wonderbare visvangst betreft het ten diepste een mystiek beeld van gegrepen worden door het heilige. Dat moet even bezinken.

Waar worden wij vandaag iets van God gewaar? Wij leven in een samenleving die de Godsvraag voorbij lijkt te zijn. Mensen liggen er niet meer van wakker, zo lijkt het, wanneer er door hen niets meer van God wordt gezien of gehoord. Ontbreken de antennes om de signalen op te vangen? Wordt er niet meer gezonden? Of zijn wij vandaag zozeer van onszelf vervuld dat het leven in welvaart aan de oppervlakte voor velen al genoeg is? Het is als in de dagen van de jonge Samuël: ‘Er klonken in die tijd zelden woorden van de Heer en er braken geen visioenen door.’¹ Als er al individuele Godservaringen zijn, dan hebben mensen niet sterk de neiging die in een kerk met anderen te gaan delen, laat staan dat velen zich geroepen zouden voelen in dat verband een opdracht van Godswege op zich te nemen. Wij zijn bijna allemaal individualist geworden. Grote woorden, vinden wij, misschien wel te groot om te kunnen worden verstaan door mensen, laat staan om ze te spreken. Wij hebben vandaag drie verhalen van roeping gehoord. Zou die bijbelse visie op het van Godswege geroepen worden van een mens tot een bijzondere taak ons in deze tijd nog verder kunnen helpen als het gaat om de grote vragen van onze tijd, die bijna dagelijks in het

¹ 1 Samuël 3,1.

nieuws op ons bordje worden gelegd, vragen van globale klimaatverandering tot individuele zingeving?

De apostel Paulus heeft het er in zijn brief aan de Korintiërs over dat het bestaat dat mensen *tevergeefs* tot geloof gekomen zijn. Vreemd om te zeggen, vindt u niet? Hoe kan dat nou? Dat zou volgens Paulus kunnen als je de kern van de boodschap van het evangelie zou loslaten en niet langer zou betrekken op de actualiteit. Paulus stelt dat de essentie van het geloof is dat Christus is gestorven voor onze zonden, dat hij is opgewekt uit de dood en is verschenen, eerst aan Petrus (Kefas) en daarna aan allerlei anderen. Helemaal op het laatst is die opgestane Christus dan ook aan hem, aan Paulus, verschenen, wonderlijk genoeg terwijl Paulus juist zo driftig bezig was de kerk kapot te maken omdat hij daarin een bedreiging zag van het Godsgeheim van Israël.² Al die mensen die de openbaring mochten ervaren werden in dienst genomen door de boodschap van het evangelie, zelfs die kleine Paulus en, zo mogen wij aanvullen, zelfs wij, zelfs u en ik.³

Wij staan nog veel en veel verder in de tijd, verder af van de bron, zou je kunnen zeggen, dan Paulus. Het is vandaag niet langer de tijd van de vroege kerk of van het jodendom dat zich in de wereld verspreidde. Te doen alsof wij aan het begin staan is niet realistisch en concreet onjuist. Wij leven niet met de praktijk van Handelingen 2 in een jonge geloofsgemeenschap waarin mensen zo enthousiast zijn dat ze spontaan alles delen.⁴ Als we vandaag al kunnen geloven dat zoiets ooit heeft bestaan, dan ligt het ver achter ons. Wij, in ons werelddeel, in deze tijd, leven in de avondschemer van het christendom. Maar het is tegen de avond dat de uil van Athene gaat vliegen.⁵ Na het hoogtij van een cultuur kan het gebeuren dat er een tijd komt waarin het streven naar het beheersen en de macht kunnen worden losgelaten. De meer speelse kant van het leven krijgt ruimte en duizend bloemen mogen bloeien op oeroude grond. Zo kun je kerk zijn vandaag, ook al krimpt de kerk, en het zoeken in kwaliteit, dapper kleiner groeien.⁶

Hoe hebben wij in dat kader het terugdeinzen te verstaan, dat wij zien bij Petrus vol ontzag bij het teken van de wonderbare visvangst? Het heilige fascineert, maar het doet mensen zich ook onwaardig voelen. Of hebben wij dit besef al vrijwel geheel verloren in een cultuur die van wonderen niet meer wil weten? Zijn het misschien kinderen, onbevangen en nieuwsgierig, die ons dit weer zouden kunnen leren? Zij erven een oude wereld, maar zelf zijn zij altijd gloednieuw en staan zij van nature dicht bij het wonder van de schepping, dichter bij de bron.

Voor ons komt het erop aan ons vandaag van kansen bewust te zijn, kansen die bij deze tijd passen. Daarbij, staat, denk ik, ten diepste de Godsvraag centraal. Jesaja voelde zich onwaardig. Paulus voelt zich klein. Petrus deinst terug. Hij aarzelt. Kunnen wij dat nog, terugdeinzen bij het heilige, het sacrale dat is overgeleverd? Kennen wij nog ‘de vreze des Heren’, bijbeltaal voor het diepe ontzag van mensen voor een indrukwekkend Godsgeheim, in het Oude Testament ook wel aangeduid als ‘de *Heilige Israëls*’?⁷ Kunnen wij ons nog heel klein voelen bij het grote van de schepping? Kunnen wij ervan afzien God als onze grote broer te beschouwen, die we erbij roepen als we ruzie hebben met de andere kinderen op het schoolplein van de wereld? Aanvaarden wij Gods gezag als werkelijk *tegenover*, niet alleen tegenover de abstracte benoeming van het kwaad,

² Handelingen 9.

³ Paulus betekent ‘de kleine’, oorspronkelijk heette de apostel Saulus, naar de eerste koning van Israël.

⁴ Handelingen 2, 41-47.

⁵ ‘Die Eule der Minerva beginnt erst mit der einbrechenden Dämmerung ihren Flug.’ G.W. Hegel, *Vorrede zu den Grundlinien der Philosophie des Rechts*, 1821, slot. Helaas is dit een beeldspraak die recentelijk verkeerd begrepen is gekaapt door een politicus, maar die diepe betekenis heeft.

⁶ Jaarthema wijkgemeente Middenwijk Hilversum 1997/1998.

⁷ Vgl. Otto, R., *Het Heilige. Over het irrationele in de idee van het goddelijke en de verhouding ervan tot het rationele*, vert. J.W. Dippel, Amsterdam 1928, 126-127.

maar ook als tegenover van de mensheid, onszelf inclusief, met al z'n hoogmoed? Kunnen wij in God een mysterieuze macht benoemen die ons ter verantwoording roept over ons handelen in het klein en in het groot? Wij hebben God niet in de hand. Als er een God is, heeft deze God ons in de hand. Het is dus niet zo dat wij de terugkomst van God in de samenleving gaan organiseren. Geen beleidsplan, geen enkele vernieuwing van de kerk, waarmee dat resultaat door mensen kan worden geregeld. Maar dat betekent niet dat God niet roept. Hij roept tot creativiteit. Wij worden teruggeroepen naar onze eerste verwondering bij de bron.

Jezus is in dit verhaal degene waardoor de dingen gebeuren. Hij roept op tot navolging. Tegelijk is hij op een wonderlijke manier afwezig als het om de centrale actie gaat. Anderen komen in beweging op zijn woord. Zij gaan vissen, midden op de dag. Idioot als je het aan een visser vraagt. Juist dan zitten de vissen diep weggedoken in het meer. 's Nachts hebben ze niets gevangen, waarom zou het nu dan wel lukken? Maar ze doen het. Jezus verkondigde het Woord Gods. Het staat er heel letterlijk en dat is bijzonder. Aanvankelijk doet hij dat op de oever van het meer. Maar dat kan op een gegeven moment niet meer. De mensen staan te dicht om Jezus heen. Dat kan! Mensen kunnen te dichtbij staan. Jezus voelt zich ingesloten. Er is meer afstand nodig om te kunnen verstaan. Ik denk dat het geen toeval is dat Lucas ons dit zo vertelt dat Jezus afstand moet nemen, in het schip moet gaan om, terwijl de mensen op de kant staan als in een auditorium door te gaan met zijn prediking. Maar met Jezus aan boord is dit niet langer zomaar een schip, zoals dit ook niet zomaar een verhaal is. Voor Lucas is het schip van Simon Petrus, niets anders dan een metafoor voor de kerk, een beeld van de kerk. Dit is 'het schip der kerk' van waaruit het Woord van God verkondigd kan worden, een schip als een drijvende preekstoel dus. Dat verkondigen is niet altijd een vruchtbare onderneming. Dat weet de bijbelschrijver heel goed. Maar in dit Woord blijft Christus aanwezig, ook al is hij in tastbare zin verdwenen in de tijd.

De wonderbare visvangst is een vertelling rondom een Jezuswoord, een *logion*. In zijn puurste vorm treffen wij deze uitspraak van Jezus aan in het Marcusevangelie: 'Kom, volg mij! Ik zal jullie vissers van mensen maken.'⁸ Hier laat Lucas zien wat Jezus bedoelt.⁹ Het is een roeping, die beide is: zowel een opdracht als een belofte. Het vissen met twee boten is daarbij ook niet zonder betekenis. Vissers drijven de vissen op en sluiten ze in met uit de boot hangende netten, jagen de vis als het ware naar elkaar toe op vanuit verschillende boten. Zij hebben elkaar nodig. Het kan tenslotte een hele kunst zijn om de netten zonder schade uit het water te trekken. Markant dat de vissers in vers 7 gebaren maken naar hen in de andere boot. Zij wenken elkaar zonder woorden. Hard roepen zou de vissen doen schrikken en misschien doen ontkomen. Het is van het grootste belang zwijgzaam samen te werken en de vissen met overleg en handig in de twee boten te krijgen. Dat lukt en ineens zijn de twee bootjes tot zinken toe gevuld. De vissers staan tot hun middel in de vissen en Jezus ook. Sommige uitleggers zien in de samenwerking tussen de twee boten de twee gestalten van het schip van de kerk van het christendom en het schip van het jodendom. Als dat vandaag nog eens zou kunnen: samenwerking tussen de religies! Mag ik het uitbreiden? Samenwerking tussen de religies wereldwijd, in dienst van de vrede, ter ere van God, met ruimte voor de mensen. Wat zou dat een feest kunnen worden!

Petrus noemt Jezus 'meester' terwijl hij weet dat aan Jezus, deze timmerman uit Nazareth, geen enkele visserswijsheid kan worden toegeschreven. Maar dit is ook geen lesje *vissen* vissen. De vissers worden leerlingen en zullen zich ontwikkelen tot apostelen, dat zijn letterlijk

⁸ Marcus 1,17.

⁹ In Johannes 21, 1-14 (toegevoegde slot) laat de vierde evangelist zien wat Jezus bedoelt met het *logion* uit Marcus. Bij Johannes is het een paasverhaal; Bij Marcus en Lucas een roepingsverhaal. Matteüs heeft de wonderbare visvangst niet. Vgl. Bovon, F., *Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament*, III/1, *Das Evangelium nach Lukas (Lk 1,1-9,50)*, Neukirchen-Vluyn 1989, 227-235.

‘uitgezondenen’, mensen met een missie. De ‘vissen’ komen daarbij symbool te staan voor mensen. Maar dan wordt het vangen ‘boeien’, dat wil zeggen: fascineren, ‘de aandacht vangen’, je oprecht voor hen interesseren en daardoor in contact komen, mensen raken met de verkondiging van het Woord van God, het goede gesprek daarover. Maar dat niet alleen, het is ook thuisbrengen in het schip van de kerk door mensen en hun leven serieus te nemen. Dat staat er allemaal in dit verhaal niet bij. Maar dat staat er wel omheen, in al die andere verhalen waarin Jezus mensen aanziet. De bereidheid van de vissers af te wijken van hun vertrouwde patroon kan daarbij niet worden gemist. Zij doen het onverwachte en gaan op gezag van Jezus in tegen hun eigen beperkte logica. Hoewel, wat zei die Nederlandse visser ook weer? ‘Het is een kwestie van gevoel en dan gewoon proberen. En als het dan niet lukt, ergens anders proberen.’

Die openheid kunnen ook wij niet missen: Gewoon proberen, Gods water over Gods akker laten stromen. Maar Gods water... dat is niet zomaar iets. En die akker, dat is de wereld, Gods wereld én de wereld waarin de schepping zich ontplooit. Tenslotte toont Petrus het besef dat hier iets van God zelf aan het licht komt. Hij aarzelt en voelt zich onwaardig. Er staat: ‘Ga weg van mij Heer, want ik ben een zondig mens.’ Die woorden doen sterk denken aan de woorden van de profeet Jesaja, die bij zijn roeping uitriep: ‘Wee mij! Ik moet zwijgen want ik ben een mens met onreine lippen, en ik leef te midden van een volk dat onreine lippen heeft. En nu heb ik met eigen ogen de koning, de Heer van de hemelse machten gezien.’¹⁰

Maar het menselijk besef tekort te schieten hoeft niet de verlamme uitwerking te hebben die je misschien zou verwachten. Het bestaat dat een mens, juist vanuit het loslaten van eigen ambities, ruimte en bemoediging ervaart. Zoals eens de profeet Jesaja de ervaring had van God uit gereinigd te worden, zodat hij beschikbaar was om Gods Woord te spreken, zo mogen Petrus en de leerlingen met wie hij samenwerkte een opdracht tot liefde voor mensen horen uit de mond van Jezus. Zij ‘lieten alles achter en volgden hem.’ Wat Lucas ons niet vertelt is wie al die vissen daarna heeft opgegeten.

Amen.

Uitzending en zegen

Mensen thuis en hier in de kerk, besef het gezegende mensen te zijn. Wij zijn allemaal visser en vis tegelijk, gered om te redden, gevonden om te vinden, God heeft ons lief, opdat wij liefhebben. De genade van Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
is met jullie allemaal.

¹⁰ Jesaja 6,5.